

Dr Knut Heim, Przysłówie, Wykład 1, Wprowadzenie

© 2024 Knut Heim i Ted Hildebrandt

Witamy w serii wykładów na temat Księgi Przysłów. Nazywam się dr Knut Heim. Jestem prezbiterem i duchownym wyświęconym w Kościele Metodystów w Wielkiej Brytanii, ale niedawno przeprowadziłem się tutaj, do pięknego, słonecznego Kolorado w Stanach Zjednoczonych. Oczywiście pracuję w Denver Seminary tutaj, w Denver, stąd nazwa. Chciałbym powitać Cię w tej serii książek z Księgi Przysłów. Bo dla mnie to ekscytująca książka.

Jest to jedna z tych ksiąg biblijnych, które nie są zbyt często czytane i są ku temu oczywiście powody, które omówimy w trakcie tych wykładów. Ale mnie osobiście fascynuje ta książka od ponad 25 lat. Zrobiłem doktorat na temat Księgi Przysłów w latach 90. na Uniwersytecie w Liverpoolu, ponownie w Wielkiej Brytanii.

Następnie przez wiele lat pracowałem jako pastor i wyświęcony pastor w Kościele Metodystów, a następnie wykładałem w dwóch seminariach w Wielkiej Brytanii, najpierw w Queen's Foundation w Birmingham w Midlands, a następnie w Trinity College w Bristolu w południowo-zachodniej Anglii. Ale teraz zacznijmy od właściwej Księgi Przysłów. Zacznijmy więc od pierwszego wersetu, tytułu księgi, czyli Przysłów Salomona, syna Dawida, króla Izraela.

Ale czy 915 wersetów w 31 rozdziałach księgi naprawdę pochodzi od Salomona? Oczywiście, że nie. Wiemy o tym, ponieważ kiedy faktycznie czytamy tę księgę, odkrywamy, że jest ona w rzeczywistości zbiorem zbiorów Przysłów, a sporo z tych zbiorów zostało faktycznie zebranych przez określone osoby lub grupy uczonych, starożytnych uczonych. Czyje nazwiska i tytuły mamy w napisach do poszczególnych zbiorów znajdujących się w książce, o niektórych z nich opowiem za chwilę.

Ale chcę również zwrócić waszą uwagę, kontynuując teraz krótkie uwagi wprowadzające na temat tej księgi, w pewnym stopniu w moich obecnych uwagach czerpię z wiki Towarzystwa Studiów Starego Testamentu, którą można znaleźć w Internecie i zachęcam do zapoznania się z tym. To wspaniałe, pomocne źródło informacji na temat wszelkiego rodzaju ksiąg biblijnych, dostępne online i bezpłatnie. Towarzystwo Studiów Starego Testamentu udostępnia je ogółowi społeczeństwa i tak się składa, że w tej publikacji napisałem wiki dla Księgi Przysłów.

Zatem w pewnym stopniu będę opierał się na tym, co napisałem teraz w moich komentarzach. Księga Przysłów zaprasza nas zatem w intelektualną i duchową podróż, która jest w rzeczywistości przygodą umysłu i ducha. Jest to intelektualnie wymagająca i satysfakcjonująca podróż, w którą się angażujemy.

Zaproszenie zawarte w tej książce wyraża się w kategoriach intelektualnej uczy, zwłaszcza jak widać na wielkim bankiecie zorganizowanym przez Panią Mądrość w rozdziale 9, wersetach od 1 do 12, i jest to obiecujące. Cała książka i wiele zawartych w niej wykładów obiecuje dostatni styl życia, charakteryzujący się szczęśliwymi związkami i wysokim statusem społecznym. Na przykład w rozdziale 31, wersetach od 10 do 31, jest to wielkie świętowanie cudownie zdolnej, mądrej, potężnej i odnoszącej sukcesy kobiety na końcu księgi.

Po drodze zdobywa się wiele praktycznych lekcji, w tym szczegółowe i prowokacyjne zgłębianie tak interesujących tematów, jak seks, pieniądze i polityka. Chociaż cel jest zawsze praktyczny i zależy na tym światowym sukcesie, z drugiej strony każdą część książki charakteryzuje pewny siebie, nienaturalny realizm religijny, często wyrażany w dość humorystyczny sposób. A teraz jeszcze kilka uwag na temat autorstwa wielu fragmentów książki.

Książka składa się z siedmiu różnych podzbiorów. Po pierwsze, mamy zbiór wykładów salomońskich przeplatanych różnymi przemówieniami w rozdziałach od 1 do 9. Jest to więc osobna sekcja z serii wykładów i przemówień. Następnie, po drugie, mamy zbiór przysłów salomońskich, które czasami są podzielone, a czasami przez uczonych, na dwie odrębne części, mianowicie rozdziały od 10 do 15 i rozdziały od 16 do 22.

Po trzecie, mamy zbiór powiedzeń mądrych. Zaczynają się one w rozdziale 22, wersecie 17, a kończą w rozdziale 24, wersecie 22. Czwarty podzbiór to dalszy zbiór wypowiedzi mędrców z rozdziału 24. Jest stosunkowo krótki, zawiera tylko wersety od 23 do 34.

Następnie piąty podzbiór to dalszy zbiór przysłów salomońskich, ale jak mówi tytuł rozdziału 25, werset 1, były one gromadzone przez dworzan, urzędników dworskich, administratorów na dworze królewskim za panowania Ezechiasza, prawie, cóż, mniej więcej 300 lat po czasach Salomona. Są to rozdziały od 25 do 29. Część szósta to zbiór wypowiedzi i refleksji osoby o imieniu Agur, syn Jakeha.

I tak naprawdę nie wiemy, kim jest ta osoba, nie jest ona wspomniana w żadnej innej księdze biblijnej, a także nie jest wspomniana ani znana z żadnych pozabiblijnych zasobów archeologicznych, znalezisk, graffiti ani niczego podobnego. A potem w rozdziale 7 mamy tak zwane powiedzenia Lemuela, króla Lemuela, tak naprawdę krótki wykład, który on sam otrzymał od swojej matki, w rozdziale 31, wersety 1 do 9, więc są one wyraźnie oznaczone jako wykłady Królowa Matka. Następnie w rozdziale 31, wersetach od 10 do 31, dodano rozszerzony, poetycki portret wyidealizowanej, bardzo interesującej kobiety, któremu przyjrzymy się bardziej szczegółowo w dalszej części tej serii wykładów.

Kontynuując wprowadzenie do Księgi Przysłów, tak naprawdę widzimy, że mamy wiele różnych części, łącznie siedem dużych części, autorstwa różnych, wymienionych

lub nawet nieznanymi autorami. A część materiałów jest właściwie anonimowa, wiemy, że to mądrzy ludzie, ale nie ma żadnych imion ani konkretnych funkcji tych osób. Początkowy werset księgi na pierwszy rzut oka wydaje się przypisywać całą księgę dobrze znanemu królowi Salomonowi, synowi Dawida, który słynął z komponowania i zbierania dużej liczby przysłów, pieśni i traktatów naukowych, jak czytamy w biblijnej Księdze 1 Królów, w szczególności w rozdziale 4, wersetach 32 do 33.

I to jest bez wątpienia jeden z powodów, dla których cała księga, choć wiele jej części nie pochodzi z Księgi Salomona, została w pewnym sensie zebrana pod tym tytułem – Przysłów Salomona. Niemniej jednak, jak już widzieliśmy, podtytuły w późniejszych częściach książki wyraźnie przypisują kilka sekcji innym wymienionym lub nienazwanym autorom i kompilatorom. Widzimy to na przykład w rozdziale 22, wersecie 17, w rozdziale 24, wersecie 23, w rozdziale 30, wersecie 1 i w rozdziale 31, wersecie 1. I oczywiście wspomnieliśmy także o rozdziale 25, wersecie 1, co wprawdzie przypisuje zebrane w tych rozdziałach przysłowia Salomonowi, ale mówi nam, że zostały one opracowane przez innych ludzi kilkaset lat później.

Zatem chcę teraz zacytować ważny komentarz do Księgi Przysłów autorstwa Bruce'a Waltke'a z serii NYCOT i po prostu go przeczytać, aby dać wam wyobrażenie o tym, jak pewien szczególnie lub stosunkowo konserwatywny uczyony ostatnich czasów: podsumował materiał. Mówi tak, cytując: Anonimowy redaktor końcowy dołączył zbiory od 5 do 7, to jest rozdziały od 25 do 31, do zbiorów Salomona od 1 do 4, to jest rozdziały od 1 do 24. Sądząc po analogiach biblijnych, pozwolił na oryginalny nagłówek przypisując pracy do Salomona w 1.1, aby stać się tytułem jego ostatecznej kompozycji, ponieważ Salomon jest głównym autorem powiedzeń, czyli rozdziałów od 1 do 29, i najwybitniejszym autorem tej antologii.

Ten ostateczny redaktor, prawdziwy autor książki, Bruce Waltke, pisze, a nie jej wypowiedzi, żył prawdopodobnie dopiero w okresie perskim, a więc po wygnaniu do Babilonu, około 540, a być może nawet dopiero w 332 roku p.n.e. To już koniec mojego cytatu z Bruce'a Waltke, ale oto sposób konceptualizacji przypisania autorstwa Salomonowi w dość spójny sposób, który pomaga nam zrozumieć znaczną część księgi i sposób, w jaki jest ona teraz ułożona w jej ostatecznej formie powstała dużo, dużo później niż żył Salomon, król Salomon. Zatem wymienieni autorzy dwóch końcowych zbiorów księgi, a mianowicie Agur, syn Jaqe i król Lemuel, w przeciwnym razie nie są potwierdzeni i tak naprawdę nie wiemy o nich nic więcej poza tym, że król Lemuel prawdopodobnie nie był Izraelitą pochodzenia.

I do tego powrócimy w dalszej części wykładów na temat tej księgi, do tego nieizraelskiego autorstwa niektórych materiałów, które znajdziemy w Księdze Przysłów. Absolutnie fascynująca część i cecha charakterystyczna tej prawdziwie międzynarodowej księgi, która niemniej jednak jest częścią pism świętych narodu Izraela, który pod względem religijnym bardzo różni się od niektórych lub wszystkich

otaczających go narodów starożytnego Bliskiego Wschodu tamtej epoki. Społeczno-religijne tło literatury mądrościowej starożytnego Izraela jest zatem międzynarodowe, co, jak zobaczymy, ma ważne konsekwencje dla jej recepcji i współczesnego znaczenia.

Mówiliśmy już o tym, że Salomon z pewnością nie jest autorem całej księgi, ale czy w ogóle jest autorem tych części księgi, które wyraźnie są do tego przypisane? Tak naprawdę istnieją współczesne wątpliwości co do autorstwa Salomona, nawet w przypadku tych części, więc chcę się tylko na tym trochę skupić, abyśmy mogli zrozumieć niektóre tło. Zatem biorąc pod uwagę czynniki zewnętrzne, większość współczesnych uczonych, z pewnością od XX wieku, a nawet nieco wcześniej, podaje w wątpliwość, czy Salomon rzeczywiście był autorem tych fragmentów księgi, które w ogóle są mu przypisane. Znaczna część rozważanych przysłów, a mianowicie, wydaje się być tzw. przysłowiami ludowymi, całkiem dosłownie przysłowiami, które wywodzą się od normalnych ludzi, normalnych ludzi, a nie dworu, nie króla.

Tak więc sama definicja tych przysłów ludowych jest taka, że były to przysłowia anonimowe, które zyskały szeroką akceptację w kulturze, zanim zostały włączone do zbiorów Księgi Przysłów. Jest zatem całkiem prawdopodobne, że przysłowia salomońskie mogły w rzeczywistości zostać opracowane, a nie napisane przez Salomona, nawet jeśli założymy, że to on faktycznie umieścił je w księdze w obecnej postaci. Wiele, a może większość powiedzeń, można było mu wówczas przypisać właśnie na podstawie jego reputacji mądrego króla.

Równie prawdopodobne jest, że wiele przysłów uznanych przez dworzan Ezechiasza pod koniec VIII w. p.n.e. za Salomonowe zostało przypisanych Salomonowi nie dlatego, że uważano go za ich rzeczywistego autora, ale dlatego, że wierzono, że należą one do liczby 3000 przysłówia wypowiedzianych przez Salomona zgodnie z tradycjami odzwierciedlonymi w 1 Królów 4,32 lub 1 Królów 5,12 w języku hebrajskim lub dlatego, że wierzono, że pochodzą z czasów Salomona. Myślę, że teraz też warto poświęcić trochę czasu choćby na daty poszczególnych części książki. Pamiętajmy, jak pokazał nam cytat z komentarza Bruce'a Waltersa nieco wcześniej, zaledwie kilka minut temu, że najwcześniejsze części księgi mogą pochodzić z czasów Salomona, czyli z lat 900. X wieku p.n.e., ale najnowsze części książki mogła powstać dopiero w latach 300.

Zatem według niektórych szacunków mówimy o okresie sięgającym nawet 600 lat. Nie jestem aż tak rozpowszechniony w moim datowaniu materiałów, ale mimo to. Ogólnie rzecz biorąc, drugi zbiór, mianowicie Księga Przysłów 10,1-22,16, przez większość ludzi uważany jest za najstarszą część księgi.

Wielu uważa, że przynajmniej w zasadzie te 375 wersetów mogło pochodzić nie tylko z czasów Salomona, ale być może zostało przez niego zebranych, wymyślonych lub spopularyzowanych. Z drugiej strony wielu współczesnych uczonych wątpi, czy

jakakolwiek część tej księgi mogła być aż tak stara. Następnie zbiór trzeci i czwarty, czyli Przysłów 22.17-24.22, a następnie także drugi krótki rozdział, Przysłów 22.17-24.23-34, przydzielane są nieznanemu gronu mądrych ludzi.

Powszechnie uważa się ich za szczególny typ intelektualistów wywodzących się z dworu królewskiego w Jerozolimie, jak na przykład słynny Achitofel, doradca polityczny Dawida i Absaloma, o którym czytamy w 2 Król. 15-16. Istnieje jednak, co jest bardzo, bardzo interesujące, zdumiewająca ilość pokrywania się i podobieństwa pomiędzy dużymi fragmentami 22.17-24.22 a popularnym współczesnym egipskim tekstem mądrościowym, a mianowicie tak zwaną Instrukcją Amenemopa. Swoją drogą, trochę łamacz języka, Amenemope, tak myślę, że w świecie anglojęzycznym większość uczonych wymawia imię tego słynnego mędrca z Egiptu.

Ale na przykład w Niemczech, gdzie dorastałem, myślę, że wymawialiśmy to wówczas jako Amenemope. Więc proszę bardzo, wybierz, jakkolwiek chcesz to wymówić, tak to wymówisz. Tak czy inaczej, jest to fascynujący przypadek, że mamy kilkadziesiąt wersetów w tych rozdziałach, 22-24 w Księdze Przysłów, które pojawiają się dosłownie lub prawie dosłownie dokładnie te same słowa w tłumaczeniu, oczywiście, w tekście egipskim z mniej więcej z tego samego okresu, ale większość ludzi twierdzi, i myślę, że przekonująco twierdzi, że tekst Amenemopa jest nieco wcześniejszy, nawet niż czasy Salomona.

Zatem te dwa teksty nakładają się na siebie w tak dużym stopniu, że bezpośrednia znajomość Księgi Przysłów i twórcza zależność Księgi Przysłów od ich egipskich odpowiedników jest obecnie niemal powszechnie i całkiem słusznie uznawana we współczesnej nauce. Nie da się dokładnie datować tego i kolejnego, mniejszego zbioru mądrych powiedzeń z wersetów 23-34, poza stwierdzeniem, że mógł on wywodzić się z dowolnego okresu w historii Izraela. Jednakże ich wcześniejsze położenie w kolejności podzbiorów sugeruje, że zostały one dodane do księgi przed panowaniem Ezechiasza pod koniec lat 700., ponieważ rozdział 25, będący oczywiście kontynuacją kolejności zbiorów, pochodzi oczywiście z początku od tego okresu.

Następnie porozmawiamy o piątym zbiorze, Przysłów 25-29. Daje to stosunkowo dokładną datę przynajmniej okresu jej sporządzenia, mianowicie za panowania króla Ezechiasza, mniej więcej od około 728 do 698 roku p.n.e. Jednak ponownie uznano, że materiał zawarty w tym zestawieniu pochodzi z okresu salomońskiego z lat 900. XX w., którego data panowania przypada na lata około 970–931 p.n.e.

Jest zatem prawdopodobne, że przypadkowo uwzględniono w nim przynajmniej część materiału pochodzącego z czasów późniejszych niż czasy Salomona. Wreszcie dwa ostatnie zbiory księgi prawie na pewno pochodzą z okresu późniejszego niż panowanie Ezechiasza. Ponownie, jak sugeruje ich pozycja na końcu księgi, mogą one nastąpić dopiero pod koniec okresu perskiego, tuż przed 332 rokiem p.n.e., ale mogło

to też nastąpić już w okresie przedwygnanym, czyli po panowaniu , wkrótce po panowaniu Ezechiasza.

Okres wygnania rozciąga się bowiem od czasu zniszczenia Jerozolimy z rąk armii babilońskiej i wysiedlenia dużej części ludności w latach 597–586 p.n.e., aż do powrotu większości ludności około 535 p.n.e. Teraz dochodzimy do tego, nie wiem, czy zauważyłeś, do tej pory starannie unikałem mówienia na ten temat, ale teraz dochodzimy właściwie do pierwszego podzbioru w książce, a mianowicie rozdziałów od 1-8 do 9-18 . I zostawiłem to na koniec, bo datowanie tego materiału jest najbardziej kontrowersyjne.

Jego pozycja w księdze i tytuł w 1-1, a także dowody zewnętrzne, a mianowicie 1 Królewska 4, sugerują, że pochodzi od samego Salomona. Jednakże większość współczesnych badaczy wyraźnie datuje całą sekcję na okres powygnańczy. Na początku, zwłaszcza do połowy lat 80. XX w., a więc i obecnie, argumenty za późnym datowaniem miały głównie charakter krytyczny wobec formy lub historyczno-formalny.

A argumentacja wyglądała mniej więcej tak. Pozostałe materiały zawarte w książce to krótkie, treściwe, jednowierszowe lub dwuwierszowe powiedzenia lub bardzo małe grupy powiedzeń. Natomiast materiał zawarty w rozdziałach 1-9 to dłuższe przemówienia, często obejmujące cały rozdział, a także wykłady o długości rozdziału.

Zatem ten dłuższy materiał, jak głoszono, w naturalny sposób pojawiłby się później w rozwoju gatunku, formy tego rodzaju nauczania publicznego. Co ciekawe, tego rodzaju argumentacja została w zasadzie porzucona, z pewnością od lat 90. XX wieku do chwili obecnej. Niemniej jednak późne datowanie materiału jest nadal bardzo częste.

Po prostu nie opiera się już na tych samych argumentach. A ja osobiście ostatnio się tym nie zajmowałem. Nie sądzę jednak, aby zaproponowano jakiegokolwiek inne naprawdę mocne argumenty przemawiające za późnym datowaniem, poza pewnym założeniem, że ci uczeni, którzy datują ten materiał wcześniej, a zatem mieliby tendencję do przypisywania go do samego stry samego króla Salomona, uważane są za nieco konserwatywne i być może traktujące Biblię i zawarte w niej wypowiedzi zbyt dosłownie.

Podczas gdy bardziej, jak to ująć, uczeni, być może mniej wyznaniowi na wierze, którzy chcą być szczególnie lub po prostu konsekwentnie krytyczni wobec badanego materiału, są znacznie bardziej otwarci na kwestionowanie danych historycznych, które podajemy w wielu z ksiąg biblijnych. To jest moje osobiste podejście do obecnego stanu rozmowy. Chciałbym jednak zwrócić państwa uwagę na przykład na pracę jednej z moich koleżanek z Uniwersytetu w Cambridge, profesor Catherine Dell, która w wielu publikacjach argumentowała, że nie ma przekonujących

powodów, dla których rozdziały od pierwszego do dziewiątego Księgi Przysłów musiałyby być okresem powygnanym i przedstawiła szereg dobrych argumentów sugerujących, że równie dobrze mógł to być okres przed wygnaniem, w tym z czasów samego Salomona.

Myślę, że tak to zostawimy. Nie sądzę, żeby była to kwestia absolutnie istotna czy nie, ale myślę, że po prostu warto mieć świadomość względnych dat poszczególnych części księgi. Zatem w końcowej części mojego swego rodzaju ogólnego wprowadzenia do Księgi Przysłów chcę teraz porozmawiać o treści i interpretacji tych kontekstów występujących w tej księdze.

Interpretacja tych treści w książce. Książka jako całość i jej różne części zawierają porady i ostrzeżenia dla młodych ludzi. Do istotnych kwestii interpretacyjnych należą:

Czy etyka z Księgi Przysłów ma charakter wyłącznie ostrożnościowy? To znaczy, czy nauczanie zawarte w tej książce ma na celu po prostu powiedzieć ludziom, co mają robić, aby wieść szczęśliwe i udane życie, czy też uczy także moralności bardziej skierowanej na innych? Po drugie, dlaczego wydaje się, że księga nie jest zainteresowana wielkimi tematami teologii Starego Testamentu? Exodus, wybór patriarchów, historia królów, objawienia w różnych księgach biblijnych, starszych księgach biblijnych, dzieła proroków i tak dalej. Czy jej autorzy, mądrzy, należą do innego rodzaju kręgu społecznego niż ci, którzy napisali Torę, pięć ksiąg Mojżesza, czyli jak to się czasem nazywa Pięcioksiąg, czy też prorocy? Wiele powiedzeń zawartych w książce ostrzega, że lenistwo może prowadzić do biedy. Czy na przykład z rozdziału 6, wersektów 8–11 wynika, że biedni są biedni, ponieważ są leniwi? Czy księga, jak twierdzą niektórzy uczeni, gardzi biednymi? Pomysł ten nie wydaje się jednak harmonizować z innymi powiedzeniami, które zauważają, że biedni podlegają niesprawiedliwości ze strony bogatych, na przykład w rozdziale 18 wersecie 23, lub wersektami, które radzą czytelnikowi, aby był hojny wobec biednych, na przykład , w rozdziale 14 wersecie 21 i wersecie 31 lub w rozdziale 19 wersecie 70.

Kończąc to ogólne wprowadzenie, myślę, że jedną szczególną rzeczą, którą chciałbym, abyście wynieśli z tego ogólnego przeglądu książki, jest to, że – co intrygujące, bardzo interesujące – książka została napisana dla młodych ludzi. Została napisana z myślą o ludziach ambitnych, inteligentnych i chcących coś osiągnąć. Książka czasami nazywa ich po hebrajsku *peti*, co jest różnie tłumaczone, niektórzy tłumaczą to jako osobę naiwną.

Nie sądzę, żeby to w ogóle miało to na celu. *Peti* w języku hebrajskim, o którym mowa w Księdze Przysłów, to nie osoba naiwna, ale ktoś, młody człowiek z ciekawością intelektualną i ogromnym potencjałem. Niektórzy mogą być jeszcze niedojrzali pod względem osobistych doświadczeń i nie posiadać pełnego wykształcenia intelektualnego, jakie było wówczas dostępne, ale Księga Przysłów chce dokładnie to przedstawić swoim czytelnikom, młodej inteligencji swoich czasów.

Celem tej książki jest zainspirowanie młodych ludzi, aby coś z siebie zrobili i rozwinęli właściwy rodzaj wartości, które pomogą im odnieść sukces w życiu bogatym pod względem moralnym, społecznym i religijnym. Pragnie pomóc im w pozytywnym przyczynianiu się do dobra wspólnego. Być może w miarę kontynuowania tej serii wykładów na temat Księgi Przysłów będzie to dla ciebie dobre podejście do sprawy.

Jedną z nich to religijna, duchowa otwartość na to, czego Bóg chce nauczyć swoich czytelników poprzez Księgę Przysłów, otwartość na przewodnictwo Ducha Świętego, który pomoże ci rozwinąć i ukształtować takie wartości i nawyki w życiu, które pomogą ci dobrze sobie radzić we wszystkich znaczeniach tego konkretnego świata. Przyjmij postawę pokory intelektualnej i otwartości na ponowne przemyślenie rzeczy, które do tej pory uważałeś za oczywiste. Bądź otwarty na intelektualną podróż, przygodę umysłu, która może nie tylko zmienić Twoje życie, ale poprzez zmianę Ciebie zmienić świat wokół Ciebie.

Cóż za wspaniała perspektywa, gdy studiujemy tę książkę.

To jest dr Knut Heim w swoim nauczaniu na temat Księgi Przysłów. To jest sesja numer jeden, wprowadzenie.